

Economic sciences

ДЕМИДЮК Ольга Олександрівна,

канд. екон. наук, асистент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0003-3191-2646

КРАСОТА Олена Вадимівна,

канд. екон. наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-8840-3119

КИРИЛЬЧУК Ольга Валеріївна,

канд. екон. наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0003-1463-3952

ПОГОРІЛИЙ Ярослав Андрійович,

аспірант,
Навчально-науковий інститут
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0009-0002-2462-2149
Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ З ЄС: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Зміни клімату, виснаження природних ресурсів та зростаючий тиск на екосистеми планети ставлять перед державами виклики у пошуку шляхів переходу до стійкого розвитку. Для України, яка прагне інтеграції з Європейським Союзом, перехід до зеленої економіки є стратегічно важливим кроком, що не лише сприятиме досягненню екологічних цілей, але й зміцнить економічну стійкість. Європейський Союз активно впроваджує принципи зеленої економіки через Зелений курс, який ставить за мету досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Україна, як один із

партнерів ЄС, розглядає можливості впровадження цих стандартів для модернізації економіки, зокрема через підвищення енергоефективності, зменшення викидів парникових газів та впровадження цифрових технологій. Однак процес зеленої трансформації супроводжується певними викликами, зокрема в адаптації до нових екологічних стандартів, в залученні фінансування та в реформуванні національної політики. Відтак, існує необхідність аналізу можливостей і бар'єрів у процесі екологічної інтеграції України з ЄС та розробки на цій основі рекомендацій щодо вдосконалення політики для досягнення сталого розвитку.

Тема зеленої економіки та сталого розвитку досліджується багатьма зарубіжними та українськими науковцями, оскільки вона є однією з ключових у контексті сучасної економічної та екологічної політик. Відповідно до програми ООН щодо навколишнього середовища, «зелена економіка» визначається як така, що «сприяє покращенню добробуту людей і соціальної справедливості, одночасно значно зменшуючи екологічні ризики та екологічний дефіцит, що дає змогу оцінити вплив на навколишнє середовище»¹. «Зелену» економіку можна описати через призму трьох найважливіших характеристик: низький вміст вуглецю, ресурсоефективність та соціальна інклюзивність. Екологізація економіки має стати поштовхом для економічного зростання, створення достойних робочих місць та усунення хронічної бідності. Відповідно, перехід до зеленої економіки можливий трьома шляхами: по-перше, це економічне обґрунтування та сприятливі умови залучення державних та приватних інвестицій для модифікації ключових секторів економіки, спрямованих на екологізацію глобальної економіки; по-друге, «зелена» економіка може зменшити хронічну бідність серед працівників, задіяних в низці важливих секторів економіки (сільське господарство, лісове господарство, енергетика, тощо); по-третє, вдосконалення економічної політики можливе через усунення недоліків ринку, спричинених зовнішніми ефектами або недосконалою інформацією, через ринкові стимули, відповідну нормативно-правову базу та зелені державні закупівлі, а також через стимулювання інвестицій².

У 2019 році Європейська комісія презентувала Європейський зелений курс (The European Green Deal) – дорожню карту для того, щоб зробити

1 UNEP, 2011. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication – A Synthesis for Policy Makers. URL : <http://www.unep.org/greeneconomy> (08.01.25)

2 UNEP, 2011. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication – A Synthesis for Policy Makers. URL : www.unep.org/greeneconomy (08.01.25)

економіку ЄС сталою, перетворивши кліматичні та екологічні виклики на нові можливості в усіх сферах політики та зробивши перехід справедливим та інклюзивним для всіх³. Європейський зелений курс спрямований на підвищення ефективності використання ресурсів шляхом переходу до чистої, циркулярної економіки та призупинення зміни клімату, повернення втрат біорізноманіття та скорочення забруднення. Він описує всі необхідні кроки на шляху залучення необхідних інвестицій та доступних інструментів фінансування, роз'яснюючи напрями, за допомогою яких можливо забезпечити справедливу та адаптивну трансформацію економіки ЄС для сталого майбутнього (див. табл. 1)³.

Таблиця 1

Елементи зеленої угоди

Джерело: розроблено авторами на основі⁴

Напрямок	Опис
1	2
Збільшення кліматичних амбіцій ЄС на 2030 і 2050 роки	Підвищення кліматичних цілей для зменшення викидів парникових газів і досягнення нейтральності
Постачання чистої, доступної та безпечної енергії	Розширення використання відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності
Мобілізація промисловості для циркулярної економіки	Перехід до моделей виробництва, що зменшують відходи та сприяють вторинному використанню
Реконструкція та будівництво з ефективним використанням ресурсів	Зменшення споживання енергії у будівлях та підвищення екологічності будівництва
Амбіція до нульового забруднення	Забезпечення чистого середовища без токсичних забруднень у повітрі, воді та ґрунтах
Збереження та відновлення екосистем і біорізноманіття	Захист природних середовищ та боротьба з втратою біорізноманіття
Підхід «Від ферми до виделки»	Розробка сталих та здорових продовольчих систем, які знижують екологічний вплив.
Прискорення переходу до сталої та розумної мобільності	Розвиток транспорту з низьким рівнем викидів та інвестиції в громадський транспорт
Мобілізація досліджень та інновацій	Інвестування в новітні технології та підтримка наукових досліджень у сфері сталого розвитку

3 European Commission. The European Green Deal. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6691 (09.01.25)

4 European Commission. Communication from the Commission. The European Green Deal. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52019DC0640> (09.01.25)

Продовження табл. 1

1	2
Інші аспекти угоди	
Фінансування переходу	Створення інвестиційних інструментів для підтримки «зеленої» трансформації
ЄС як глобальний лідер	Підтримка міжнародних зусиль у боротьбі зі змінами клімату
Справедливий перехід	Гарантія, що всі регіони та верстви населення отримають підтримку під час переходу
Європейський кліматичний пакт	Заохочення громадян до дій, спрямованих на досягнення кліматичних цілей.

ЄС характеризується скоординованістю не тільки економічних питань між країнами-членами, а й високим рівнем екологічних стандартів. Однак, досягнути всіх поставлених цілей самотужки Європі достатньо важко через глобальний, а не виключно регіональний характер біокліматичних змін. Відтак, головною задачею для ЄС є залучення партнерів на шляху до сталого розвитку. Головним чином це відбувається через можливість отримання додаткового фінансування (цільової допомоги) країнами, які формують відповідні плани переходу до «зеленої» економіки до 2030 року. Розроблений Європейською комісією механізм переходу (The Just Transition Mechanism (JTM)) є ключовим інструментом забезпечення справедливого руху на шляху до кліматично нейтральної економіки, що враховує його соціальні та економічні наслідки, акцентуючи насамперед увагу на регіонах (галузях та працівниках) з найвищим рівнем викиду вуглецю та / або з максимальною кількістю людей, які працюють в сфері паливної енергетики, оскільки саме вони зіштовхнуться з найбільшими проблемами на шляху до екологізації економіки. Підтримка таких регіонів здійснюється за допомогою:

1. Фонду справедливого переходу (метою якого є мобілізація національного співфінансування на загальну суму близько 27 млрд євро);
2. схеми «Справедливого переходу» InvestEU, що забезпечує бюджетну гарантію в рамках програми та діятиме як центральна точка входу для запитів на консультативну підтримку (очікувана залучена фінансова допомога у розмірі 10-15 млрд євро переважно в інвестиції приватного сектора);
3. нового кредитного механізму державного сектора, що поєднує 1,3 млрд євро грантів з бюджету ЄС та 6-8 млрд євро позик від Європейського

інвестиційного банку для мобілізації в цілому понад 13,3-15,3 млрд євро державних інвестицій⁵.

Сьогодні провідним напрямом досягнення сталого розвитку країн, що розвиваються, до яких відноситься й Україна, є впровадження «зеленої економіки», яка по суті і є його механізмом реалізації, оскільки передбачає перегляд стандартів життя суспільства з метою збереження навколишнього середовища, підвищення ресурсоефективності, подальшого розвитку економічної діяльності з врахуванням екологічних вимог та структурної перебудови економіки з метою «екологізації» елементів національної економіки⁶. ЄС стимулює залучення потенційних партнерів, зокрема України, на шляху до сталого розвитку за допомогою не тільки пакетів економічних стимулів, а й вимог щодо необхідності приведення у відповідність національних стандартів та законодавства для їх узгодження з європейськими положеннями норм права, що уможливорює подальшу можливість інтеграції країни з ЄС.

Українські науковці, зокрема Яковенко М. та Захманн Г., вказують на значний потенціал для інтеграції України у систему екологічних стандартів ЄС, насамперед в аспектах підвищення енергоефективності та модернізації виробничих процесів⁷. Важливим аспектом також є роль цифрових технологій, як це показано в дослідженні Мілі П. та Тейтельбойма О., яке підкреслює важливість та ефективність цифрових інструментів у процесі екологічної трансформації через автоматизацію та оптимізацію процесів⁸.

У працях Світового банку (World Bank, 2021) та Міжнародного енергетичного агентства (IEA, 2022) наголошується на значенні фінансової підтримки та політичної волі в досягненні екологічної інтеграції та модернізації інфраструктури, що є ключовими для сталого розвитку України⁹. Відтак, для

5 European Commission. Finance and the Green Deal. The Just Transition Mechanism: making sure no one is left behind. URL : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en (10.01.25)

6 Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: Підручник / І. Л. Якименко та ін. К. : НУХТ, 2022. С. 129. URL : https://www.researchgate.net/publication/387563584_STRATEGIA_STALOGO_ROZVITKU_EVROPEJSKI_GORIZONTI_Pidrucnik (16.01.25)

7 Вокс Україна. Структурні зрушення визначатимуть енергетичне та кліматичне майбутнє України. Уроки вступу до ЄС Польщі та Румунії. URL : <https://voxukraine.org/strukturni-zrushennya-vyznachatyumut-energetychno-ta-klimatychno-majbutnye-ukrayiny-uroky-vstupu-do-yes-polshhi-ta-rumuniyi> (08.01.25)

8 P. Mealy, A. Teytelboym (2020). Economic complexity and the green economy // Research Policy. V. 51, Is. 8. URL : https://www.researchgate.net/publication/340509193_Economic_complexity_and_the_green_economy (08.01.25)

9 The World Bank Annual Report 2021: From Crisis to Green, Resilient, and Inclusive Recovery (English). Washington, D.C. : World Bank Group. URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/120541633011500775/The-World-Bank-Annual-Report-2021-From-Crisis-to-Green-Resilient-and-Inclusive-Recovery> (08.01.25); IEA (2022), World Energy Outlook 2022, IEA, Paris <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022>, Licence: CC BY 4.0 (report); CC BY NC SA 4.0 (Annex A) (08.01.25)

успішної інтеграції в зелений простір ЄС, Україна потребує не лише адаптації національних стандартів, але й активного розвитку технологій, а також інвестицій у проекти з відновлюваної енергетики та енергоефективності.

Підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р. та орієнтація на Європейський зелений курс окреслили напрямок для оновлення екологічної політики. Здобувши статус кандидата на вступ до ЄС у 2022 р. та втративши застарілі промислові об'єкти у зв'язку з війною, Україна отримала можливість зробити ривок у розвитку – побудувати економіку та інфраструктуру на основі сучасних екологічних стандартів. Україна має потенціал стати прикладом успішного впровадження принципів Європейського зеленого курсу та лідерства в зеленій трансформації. Але для досягнення цієї мети необхідно реалізувати комплекс ключових екологічних реформ, які забезпечать гармонізацію з європейськими правилами¹⁰. Основними з них є:

1. Екологічний контроль та відповідальність.

Україна повинна здійснити повне реформування системи державного екологічного контролю, щоб гарантувати виконання екологічного законодавства та поліпшити стан навколишнього середовища. Основними компонентами реформи є: створення єдиного органу екологічного контролю – Держаної екологічної інспекції України, цифровізація (створення інформаційно-комунікаційної системи фіксування фактів негативного впливу на довкілля), побудова нової кадрової політики для кваліфікаційної підготовки інспекторів, оновлення матеріально-технічної бази¹¹.

2. Моніторинг викидів та звітність.

Верховною Радою України вже у 2022 р. було прийнято Закон України «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів», що визначає правові та організаційні засади створення та функціонування Національного реєстру викидів та перенесення забруднювачів (РВПЗ) з метою забезпечення доступу громадськості до повних, узгоджених і достовірних даних про викиди та перенесення забруднювачів і відходів (кількісних та якісних показників)¹². А також постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2023 р. затверджено порядок запровадження обов'язкових автоматизованих систем контролю викидів забруднюючих речовин. Така інформаційно-

10 Екологія. Право. Людина. Першочергові екологічні реформи для зеленого відновлення України. URL : <https://epl.org.ua/announces/pershochergovi-ekologichni-reformy-dlya-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny/> (13.01.25)

11 Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Реформа екоконтролю. URL : <https://mepr.gov.ua/usefullinks/ekokontrol/> (13.01.25)

12 Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів: Закон України від 20.09.2022 № 2614-IX. Дата оновлення: 15.11.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-20#Text> (16.01.25)

вимірювальної система складається із засобів вимірювань, інших пристроїв і призначена для безперервного вимірювання параметрів відхідних газів та вмісту в них забруднюючих речовин, а також для розрахунку обсягу викидів і передачі даних автоматизованих інструментальних вимірювань до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Однак варто зазначити, що Постанова набирає чинності з дня її опублікування та діє з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні, що значно відтерміновує виконання вимог Угоди про асоціацію з ЄС¹³.

3. Оцінка впливу на довкілля (ОВД), стратегічна екологічна оцінка (СЕО), управління водними ресурсами, моніторинг забруднення та доступ до екологічної інформації.

Відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», остання, тобто ОВД – це процедура виявлення характеру, інтенсивності і ступеня небезпеки будь-якого виду планованої господарської діяльності на стан довкілля і здоров'я населення¹⁴. В першу чергу це стосується діяльності об'єктів нафто- та газопереробної галузі, електроенергії (ТЕС, ТЕЦ), чорної та кольорової металургії, хімічного виробництва, будівництва, управління відходами, сільського господарства, лісівництва та водного господарства, видобувної та енергетичної промисловості тощо. У процесі оцінки впливу на довкілля забезпечується своєчасне, адекватне та ефективне інформування громадськості, а ознайомлення з процесом та результатами перевірок кожного конкретного підприємства можливе за допомогою створеного у 2017 р. Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля. Однак і тут існують перешкоди, викликані війною та дією воєнного стану на території України, а саме: не є можливим здійснювати оцінку впливу на довкілля планової діяльності на територіях в районі проведення воєнних (бойових) дій або на тимчасово окупованих територіях, призупиненими є строки розгляду поданої документації, не можуть видаватися висновки з оцінки впливу на довкілля такої планової діяльності. Це, своєю чергою, порушує процес проведення адекватної оцінки впливу на довкілля по всій території країни і може значно впливати на кінцевий результат¹⁵.

Відсутність обов'язкових інструментів для врахування екологічних аспектів під час підготовки та затвердження стратегій, планів чи державних

¹³ Про затвердження Порядку запровадження обов'язкових автоматизованих систем контролю викидів забруднюючих речовин: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2023 № 272. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-2023-%D0%BF#Text> (16.01.25)

¹⁴ Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. Дата оновлення: 15.11.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (16.01.25)

цільових програм вимагало від України наступних кроків. Так, після підписання Угоди про асоціацію з ЄС та прийняття ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» відбулось прийняття ще одного нормативно-правового акту для адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу – ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку» (2018). Відповідно до останнього, стратегічна екологічна оцінка (CEO) є процедурою визначення, опису та аналізу наслідків для довкілля та здоров'я населення від реалізації державних програм планування та розвитку¹⁵. Таким чином, дотримання екологічних вимог дозволяє мінімізувати шкоду для навколишнього середовища, виконувати зобов'язання за міжнародними природоохоронними ініціативами та сприяти сталому розвитку національної економіки.

Екологічна інформація охоплює дані про стан довкілля, його елементи, біорізноманіття та його складові, а також відомості про чинники, речовини та матеріали, які впливають або можуть вплинути на екосистеми та здоров'я населення. Це також включає інформацію про ризики та причини виникнення екологічних катастроф, результати їх усунення, рекомендації щодо зменшення шкідливого впливу на природу та людей, прогнози, плани і програми у сфері охорони довкілля. Крім того, екологічна інформація містить відомості про витрати на природоохоронні заходи, джерела їх фінансування, а також економічні розрахунки, які враховуються при прийнятті рішень у сфері екології¹⁶. Головними джерелами такої інформації є дані моніторингу довкілля – системи спостережень, збирання, оброблення, аналізу, зберігання інформації та обміну інформацією про стан довкілля, вплив на нього, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень в Україні з метою забезпечення досягнення цілей сталого розвитку. Дані та інформація, одержані в рамках функціонування системи моніторингу та її підсистем, відображаються на Єдиній екологічній платформі «ЕкоСистема», а на національному (державному) рівні координацію функціонування системи моніторингу забезпечує Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України¹⁷.

4. Зменшення промислового забруднення.

15 Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII. Дата оновлення: 09.07.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (16.01.25)

16 Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 15.11.2024 № 1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (16.01.25)

17 Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2024, № 684-2024-п. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D0%BF#Text> (16.01.25)

Європейська Комісія у своєму Звіті про Зелений курс ЄС відзначає важливість зниження вуглецевого сліду та переходу на відновлювані джерела енергії як пріоритетні завдання для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року¹⁸. Підхід ЄС до зеленої економіки акцентує увагу на розвитку стійких технологій та екологічної модернізації всіх секторів економіки¹⁹.

Директива 2010/75/ЄС про промислові викиди є ключовим нормативно-правовим актом, що вимагає від усіх держав-членів контролю промислового забруднення довкілля та регулювання питання його зменшення з вимогою обов'язкового застосування найкращих доступних технологій (НДТ)²⁰. Україна пройшла довгий шлях спроб реформувати систему контролю за промисловим забрудненням і, нарешті, з метою імплементації вищезазначеної директиви в липні 2024 р. було прийнято ЗУ «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення». Чинності цей закон набирає через 12 місяців з дня, наступного за днем його опублікування, а саме з 8 серпня 2025 р.²¹. Закон встановлює основні вимоги до інтегрованих екологічних дозволів, перелік видів діяльності, які потребують їх отримання, процедури видачі дозволів або підстави для відмови, підстави та порядок анулювання, вимоги та деталі моніторингу та контролю викидів, що базується на застосуванні найкращих доступних технологій та методів контролю, відповідно до Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди. Згідно із зазначеним вище Законом, найкращі доступні технології та методи управління «визначають найбільш ефективний та сучасний етап у розвитку видів господарської діяльності та методів її здійснення, який свідчить про практичну відповідність окремих технологій як основи для визначення гранично допустимих викидів та інших умов документів дозвільного характеру, що спрямовані на запобігання, а в разі недосяжності – зменшення викидів та негативного впливу на довкілля в цілому»²². Також Закон передбачає запровадити новий уніфікований документ дозвільного

18 European Commission. Delivering the European Green Deal. URL : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en (16.01.25)

19 Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: Підручник / І. Л. Якименко та ін. К. : НУХТ, 2022. С. 162. URL : https://www.researchgate.net/publication/387563584_STRATEGIA_STALOGO_ROZVITKU_EVROPEJSKI_GORIZONTI_Pidrucnik (16.01.25)

20 Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його [...]: Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ, Перелік [...] від 24.11.2010 № 2010/75/ЄС. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text (16.01.25)

21 Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України від 16.07.2024 № 3855-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (16.01.25)

22 Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України від 16.07.2024 № 3855-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (16.01.25)

характеру, спрямований на запобігання забрудненню довкілля найбільшими забруднювачами через прозору та ефективну цифрову дозвільну процедуру, яка враховує кумулятивний вплив різних методів забруднення на довкілля. Під дію Закону – для необхідності отримання інтегрованого дозвільного дозволу – підпадають такі види діяльності, як енергетика, виробництво та обробка металів, промисловість з переробки мінеральної сировини, хімічна промисловість, управління відходами та інші види діяльності. Однак, воєнний стан знову ж таки вносить корективи в часові межі виконання підприємствами всіх вищезазначених вимог, оскільки (відповідно до ст. 29 цього Закону) застосування висновків щодо НДТМ для об'єктів, які вже експлуатуються, розпочнеться протягом чотирьох років з дня закінчення або скасування воєнного стану, а для об'єктів, що вводяться в експлуатацію вперше, – з дня набрання чинності наступних висновків²².

5. Охорона біорізноманіття.

У 2020 р. Європейською Комісією було затверджено Стратегію ЄС з біорізноманіття до 2030 року «Повернення природи в наше життя». Також, було розроблено детальний план дій, який окреслює головні напрямки реалізації Стратегії та визначає заходи на наступні роки. Передбачені Стратегією цілі включають таке: створення природоохоронних територій щонайменше на 30 % території ЄС та 30 % його морських акваторій; виділення 20 мільярдів євро на рік на потреби біорізноманіття з різних джерел, включаючи фонди ЄС, національні та приватні фонди; інтегрування питання природного капіталу та біорізноманіття в бізнес-практику; лідерство ЄС у сфері біорізноманіття та керування питаннями створення Глобальної платформи ООН з біорізноманіття. В Стратегії прописано 17 ключових показників, яких мають досягти європейські країни на шляху збереження біорізноманіття та які спрямовані на захист територій, відновлення природи, зниження шкідливого впливу, екологізацію сільського господарства, відновлення водних екосистем та ін.²³.

Ще у 1992 р. в Ріо-де-Жанейро була прийнята Конвенція про охорону біологічного різноманіття, що визначала найпріоритетнішими цілями «збереження біологічного різноманіття, стає використання його компонентів і спільне одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів, і шляхом надання необхідного доступу

23 European Commission, Directorate-General for Environment. EU Biodiversity Strategy for 2030. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380> (16.01.25)

до генетичних ресурсів і шляхом належної передачі відповідних технологій з урахуванням усіх прав на такі ресурси і технології, а також шляхом належного фінансування»²⁴. У 1994 р. Україна ратифікувала Конвенцію про біологічне різноманіття (набула чинності у 1995), що поклато на Україну, як одну з договірних сторін, низку зобов'язань, зокрема, розробити Національну Стратегію збереження біорізноманіття²⁵.

В Україні наразі екологічне управління та планування здійснюється за допомогою стратегічної екологічної оцінки (СЕО) (відповідно до ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку», 2018) та оцінки впливу на довкілля (ОВД) (ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля», 2017), про які йшлося вище. Важливим є подальша імплементація європейського законодавства в межах Угоди про асоціацію з ЄС. Чинними на сьогодні є низка нормативно-правових актів, зокрема, Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», що охоплює низку важливих сфер, серед яких: зміна клімату, якість атмосферного повітря, охорона вод і земель, ґрунтів та лісів, управління відходами та ін.²⁶. Координатором розробки Стратегії збереження біорізноманіття України до 2030 року є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Впровадження екологічних стандартів та підтримка екологічних проєктів здійснюється більшою мірою за рахунок міжнародних фондів та організацій. Основними донорськими організаціями, платформами та проєктами, які підтримують Україну в сфері енергоефективності, зеленого відновлення та кліматичного фінансування, є Європейське Відродження (Міжнародний фонд «Відродження» спільно з ЄС), Багатостороння координаційна платформа донорів для України (G7+, Європейський Союз), діяльність Фонду ім. Гайнріха Бюлля (ключовими фокусами програми якої є «Зміна клімату і енергетична політика»), зелений порядок денний для України, Грузії, Молдови та Вірменії (GA GUMA) (донорами є Стокгольмський Інститут Довкілля (SEI) та Шведське агентство з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA), міжнародна програма дій по боротьбі зі зміни клімату

24 Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 05.06.1992 № 995_030. Дата оновлення: 29.10.2010. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (16.01.25)

25 Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.1997 № 439. Дата оновлення: 21.10.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-97-%D0%BF#Text> (16.01.25)

26 Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України; Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (16.01.25)

(IPAC) (Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD)), офіс проектних послуг ООН (ЮНОПС) та ін.²⁷.

Впродовж 2024-2027 рр. 50 млрд євро від ЄС планується виділити на фінансування держбюджету, стимулювання інвестицій та надання технічної підтримки в реалізації однієї з наймасштабніших програм підтримки України від Європейського Союзу на даний момент. План Ukraine Facility необхідний для виконання цієї програми фінансової підтримки. Цей план розроблявся Кабінетом Міністрів України за координації Міністерства економіки в тісній співпраці з Європейським Союзом та залученням громадськості. План Ukraine Facility передбачає впровадження реформ, які закладуть основу для подальшого економічного відновлення та розвитку, а також інтеграції України до ЄС. Всього передбачено здійснення 69 реформ, що підкріплені понад 150 квартальними показниками реалізації (індикаторами впровадження), на реалізацію яких буде надано фінансування в рамках програми фінансової підтримки. Реформи в Плані поділяються на 3 основні блоки: базові реформи, економічні реформи та ключові сектори (енергетичний сектор, транспортна та експортна логістика, агропродовольчий сектор, критично важливі сировинні матеріали, підприємництво, розвиток малого та середнього бізнесу, переробна промисловість, інформаційні технології, зелений перехід і захист навколишнього середовища). План також містить 3 наскрізні сфери з конкретними заходами в усіх розділах: зелений перехід, цифрова трансформація та євроінтеграція. Станом на січень 2025 року серед 150 індикаторів впровадження реформ, передбачених планом, реалізовано 35 (найбільша кількість з яких в секторі енергетики (5), сфері боротьби з корупцією (5), управлінні державними фінансами (5), бізнес-середовищі (4) тощо), в процесі реалізації знаходяться 20 реформ та 96 ще не розпочаті. Для виконання вищезазначених індикаторів впровадження необхідно виділити кошти на реалізацію окремих проектів, таких як: розвиток інфраструктури, розмінування, відновлювана енергетика, підтримка малого та середнього підприємництва тощо²⁸.

Фінансова допомога та підтримка України на шляху переходу до зеленої економіки є одним з важливих аспектів інтеграції України з ЄС, що відкри-

27 Ukrainian Climate Office. Мапа донорських проектів. URL : https://ukrainian-climate-office.org/projects/?_filter_by_project_tags=climate-finance%2Cenergy%2Cgreen-recovery%2Cenergy-efficiency%2Cinfrastructure-building (16.01.25)

28 Economic Support Program. Plan for the implementation Ukraine Facility 2024 – 2027. URL : <https://www.ukraine-facility.me.gov.ua/en/> (16.01.25)

ває для країни нові можливості у майбутньому. Однак процес екологізації економіки України наштовхується на ряд викликів і перешкод. Виділимо такі з них:

1. Економічні виклики:

- Повномасштабне вторгнення росії на територію України привело до значного спаду економіки. Зокрема, за даними Світового Банку у 2022 р. відбулося скорочення ВВП України майже на 20 %, що є одним з найглибших падінь з часів незалежності країни (рис. 1). У 2023 р. ситуація покращилась та спостерігалось навіть зростання ВВП, що більшою мірою пов'язано з наданням міжнародної фінансової допомоги та послідовною політикою НБУ, що запобігло катастрофічним наслідкам для економіки країни²⁹. Звичайно, така складна економічна ситуація ускладнює фінансування екологічних ініціатив та інвестицій у зелені технології, оскільки більшість фінансових активів направлені на реалізацію інших потреб, в першу чергу в оборонній сфері.

Джерело: розроблено авторами на основі ³⁰.

Рис.1. ВВП на душу населення в Україні, ПКС (тис \$)

- Зниження інвестиційної активності. Низка вагомих негативних явищ у 2022 р. – непоправна втрата людського капіталу, руйнування соціальної та комунальної інфраструктури, скорочення виробництва,

²⁹ The World Bank Group. GDP per capita, PPP (current international \$) – Ukraine. URL : <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?contextual=default&end=2023&locations=UA&start=2019&type=shaded&view=chart> (16.01.25)

порушення ланцюгів постачання та збуту, дефіцит енергетичних ресурсів, скорочення товарного експорту на 34 %, скорочення банківського кредитування – спричинило зниження інвестиційної активності, що вплинуло на впровадження зелених проєктів³⁰.

2. Інституційні та регуляторні перешкоди:

- Низький рівень адаптації вітчизняного законодавства європейському. В лютому 2023 р. Єврокомісія надала звіт щодо відповідності законодавства України праву ЄС. У розділі 27 звіту, що присвячений питанням довкілля та зміни клімату, Єврокомісія дала оцінку «ранньої стадії підготовки» України у сфері навколишнього середовища та зміни клімату. За останні декілька років Україна зробила важливі кроки у розбудові своєї екологічної нормативно-правової бази та деякі кроки щодо реформування інституційної бази у сфері клімату. Однак, прогалини в рівні узгодженості законодавства зросли з розширенням і поглибленням законодавства ЄС у цих сферах після Європейської зеленої угоди. Загалом, Україні необхідно вирішити проблеми щодо спроможності прийняти відповідні *acquis* ЄС (екологічний *acquis* – сукупність усіх екологічних законів, що включає понад 200 основних правових актів), інтеграцію 53 *acquis* Зеленої угоди ЄС у всі сфери політики, а також ефективне впровадження та виконання законодавства³¹. Все це свідчить про необхідність прискорення гармонізації нормативної бази.
- Впровадження механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ), що є інструментом політики оподаткування вуглецевих викидів в ЄС. З 2023 р. розпочалася перехідна фаза СВАМ, яка вимагає від українських експортерів оцінки викидів та подання звітності. У 2025 р. в тестовому режимі має запрацювати Національна система торгівлі викидами (СТВ). А вже повноцінне функціонування з необхідністю здійснення платежів розпочнеться для України у 2026 р.³². Це, своєю чергою, створює додаткові адміністративні та фінансові навантаження на бізнес та може викликати подорожчання продукції.

30 Національний інститут стратегічних досліджень. Підсумки 2022 року та очікування щодо 2023 року. URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidsumky-2022-roku-ta-ochikuvannya-shchodo-2023-roku> (16.01.25)

31 European Commission. Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations. Commission Analytical report on Ukraine's alignment with the EU *acquis*. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commission-analytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en (16.01.25)

32 Міністерство економіки України. Опитування бізнесу щодо викликів механізму вуглецевого коригування імпорту ЄС (СВАМ). URL : https://me.gov.ua/News/Detail?id=00c8ddea-282b-4115-994f-162332a93281&isSpecia=true&lang=uk-UA&title=OpituvannyaBiznesu&utm_source=chatgpt.com (16.01.25)

3. Технологічні та інноваційні виклики:

- Низький рівень впровадження зелених технологій. Відповідно до Звіту про сталий розвиток 2024 (SDR), що розглядає прогрес країн у досягненні Цілей сталого розвитку, Україна посіла 44 місце серед 167 проаналізованих країн, отримавши 74.81 балів зі 100 можливих за Індексом сталого розвитку (SDG Index)³³. Це вказує на відставання у впровадженні екологічно чистих технологій, зокрема в питанні частки відновлюваної енергії в загальному кінцевому споживанні енергії та викидів CO₂ від спалювання палива.

4. Соціальні та освітні перешкоди:

- Недостатня обізнаність та підготовка кадрів. Перехід до зеленої економіки вимагає нових знань та навичок, проте система освіти та професійної підготовки не завжди встигає за цими потребами. Необхідна подальша адаптація освітньої системи підготовки спеціалістів у сфері зеленої економіки.

5. Інфраструктурні виклики:

- Руйнування інфраструктури. Військові дії призвели до значних руйнувань, що ускладнює розвиток та модернізацію інфраструктури для зеленої економіки. За даними Київської школи економіки (KSE Institute) в рамках проєкту з розробки незалежних методологій аналітичної оцінки збитків інфраструктури та економічних втрат, спричинених агресією РФ, загальна сума збитків інфраструктурі України станом на другий квартал 2023 р. становить 147,5 млрд дол США³⁴.

Для подолання викликів на шляху переходу до зеленої економіки, досягнення сталого розвитку та розширення можливостей екологічної інтеграції України з ЄС необхідно здійснити ряд важливих кроків, а саме:

1. Гармонізація законодавства України з нормами права ЄС:

- Україні необхідно якісно прискорити імплементацію директив ЄС у сферах охорони довкілля, енергоефекивності та управління відходами, що сприятиме зменшенню шкідливих викидів CO₂ та створить правову основу для зеленого зростання;

33 Sachs, J.D., Lafortune, G., Fuller, G. (2024). The SDGs and the UN Summit of the Future. Sustainable Development Report 2024. Paris: SDSN, Dublin: Dublin University Press. 10.25546/108572

34 Kyiv School of Economics. \$147.5 billion – the total amount of damages caused to Ukraine's infrastructure due to the war, as of April 2023. URL : https://kse.ua/about-the-school/news/147-5-billion-the-total-amount-of-damages-caused-to-ukraine-s-infrastructure-due-to-the-war-as-of-april-2023/?utm_source=chatgpt.com (16.01.25)

- продовжити роботу над подальшим впровадженням основних засад Стратегії державної екологічної політики України, виокремлення коротко- та довгострокових цілей та механізмів їх досягнення;
- запровадити прозорий контроль за виконанням екологічного законодавства на рівні місцевих громад та підприємств.

2. Залучення інвестицій:

- забезпечити створення сприятливого інвестиційного клімату шляхом податкових пільг суб'єктам, що впроваджують екологічно чисті технології; розробити систему надання державних грантів на зелені проекти; посилити мотивування бізнесу інвестувати в зелені технології через партнерства, державно-приватні ініціативи та спеціальні економічні зони;
- здійснювати активне співробітництво з міжнародними організаціями, а саме: ЄС, ООН, Світовий банк та іншими партнерами для залучення інвестицій у відновлювану енергетику, енергоефективність та управління відходами (до прикладу, План підтримки енергетики України, що фінансується Європейським інвестиційним банком та передбачає до 600 млн євро фінансування від ЄС для втілення критично важливих енергетичних проєктів у державному та приватному секторах, уже приносить позитивні результати³⁵).

3. Освітні програми та підготовка кадрів:

- створити в закладах вищої освіти освітні програми підготовки фахівців у галузі зеленої енергетики, сталого розвитку та екологічного менеджменту;
- проводити масові інформаційні кампанії для населення, спрямовані на популяризацію ідей сталого споживання, енергозбереження та екологічної культури;
- організувати тренінги та курси для працівників підприємств, спрямовані на впровадження екологічних стандартів у виробництві, зокрема, ознайомлення з останніми змінами в нормативно-правових актах України, що стосуються захисту довкілля тощо.

4. Відновлення інфраструктури:

³⁵ Європейський інвестиційний банк. Затверджено План підтримки енергетики України для фінансування проєктів з екстреного забезпечення теплом та електроенергією за сприяння ЄС напередодні зимового сезону. URL : <https://www.eib.org/en/press/all/2024-363-energy-rescue-plan-approved-to-finance-eu-backed-emergency-heating-and-power-projects-for-ukraine-ahead-of-winter-season?lang=uk> (16.01.25)

- дотримуватись інтеграції принципів енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії та мінімізації шкідливого впливу на екосистему при реконструкції пошкоджених об'єктів (до прикладу, будівництво «зелених» шкіл та лікарень з використанням сучасних технологій);
- реалізувати перехід на електричний громадський транспорт та створити мережі зарядних станцій для електромобілів, що не лише зменшить викиди CO₂, а й сприятиме енергоефективності;
- здійснювати інвестиції у розумні мережі (smart grids), які забезпечать ефективніше використання енергії, розвивати відновлювані джерела енергії (вітрову, сонячну енергетику тощо).

5. *Посилення міжнародного співробітництва:*

- брати участь у програмах, спрямованих на підтримку екологічних проєктів, таких як «Зелений кліматичний фонд» та інших;
- продовжувати вивчати кращі практики інших країн, які успішно впроваджують зелені ініціативи, адаптувати їх до українських реалій.

6. *Стимулювання зеленого бізнесу:*

- створювати грантові програми для стартапів, молодих підприємців, які пропонують інноваційні екологічні рішення;
- мотивувати бізнес до переробки відходів та зменшення споживання ресурсів.

Успішний перехід до зеленої економіки стане не лише інструментом подолання сучасних економіко-екологічних викликів, а й основою сталого розвитку України в осяжному майбутньому, її інтеграції в європейський простір.

DOI: 10.51587/9798-9917-51902-2025-021-5-21